

U pogledu socijalno-zaštitnog zakonodavstva zahtjevi se odnose na striktnu primjenu postojećih odredaba u praksi i sankciju za njihovo neizvršavanje; angažiranje žena kao inspektora rada; zaštita ženske radne snage, »s obzirom na njen prirođni poziv«; zaštita majki i djece i omladine; borba protiv prostitucije; borba protiv alkohola.

Zahtjevi s područja radnog zakonodavstva su: izmjena svih odredaba u zakonima i uredbama koje stavljuju ženu u neravnopravan položaj prema muškarcu u pogledu zapošljavanja i u radnom odnosu; pristup ženama u sva zvanja za koja su kvalificirane; jednaka nagrada za jednaki rad; priznavanje poziva žene kao majke i domaćice kao produktivnog poziva.

Žene zahtjevaju jednakе uvjete za obrazovanje ženske i muške djece u kući i školi, te uvodenje škola i ustanova potrebnih za prosvjećivanje seljačkog i radničkog stanovništva. Njihovi se zahtjevi ne zaustavljaju samo na normativnoj ravni. Svojim radom žene u tim organizacijama žele postići »izmjenu društvenih običaja« (kako se ističe u »Pravilima Feminističke alianse u državi SHS« iz 1923) i izjednačavanje moralnih normi za žene i muškarce.

(nastavak u sledećem broju)

* Ovaj tekst dio je šire studije pod naslovom »Žene i moć – povjesna geneza jednog interesa«. Usporedi: Torsten Vebben, *Teorijs dokolicijske klase*, Kultura, Beograd, 1966.

² Elisabeth Badinter, *L'amour en plus, histoire de l'amour maternel – XVIIe – XXe siècle*, Flammarion, Paris, 1980.

Ova historijska studija ispituje promjenu shvaćanja i prakse »prirodnoj poziva majke« u rasponu od 17. do 20. stoljeća u Francuskoj, no moguće je da izvjesne mјere te rezultate generalizirati na sve žemљu u kojima je u toku industrijska revolucija.

³ Barbara Corrado Pope, *Angels in the Devil's Workshop: Leisured and Charitable Women in Nineteenth-Century England and France*, str. 296 – 324 u *Becoming Visible. Women in European History*, Renate Bridenthal, Claudia Koonz, Eds., Houghton Mifflin Company, Boston, 1997.

⁴ Die Frau im Korsett. Wiener Frauenalltag zwischen Klischee und Wirklichkeit, Eigenverlag der Muzeum der Stadt Wien, 1984.

⁵ Godina 1855. prvi je datum osnivanja jednog takvog ženskog društva. Tada je u Hrvatskoj osnovan »Gospojinski odbor za održavanje pještovališta«. Nav. prema: Jovanka Kecman, *Žene Jugoslavije u radničkom pokretu i ženskim organizacijama, 1918 – 1941*, Narodna knjiga/Institut za savremenu istoriiju, Beograd, 1978, str. 8.

⁶ Tako, na primjer, u Općem radničkom savezu (Zagreb) do 1918. dvije trećine članova sačinjavaju žene. To je brojka koja će ostati nepremješana i u godinama najvećeg poleta sindikalnog pokreta.

⁷ Adresa hrvatskih žena upućena 1917. Hrvatskom saboru, *Ženski svijet*. Reprint, Konferencija za aktivnost i ulogu žena u društvenom razvoju RK SSRNH, Zagreb, 1979. *Ženski svijet*, br. 7 – 9, 1939, str. 5. Također je veoma ilustrativan dokument zahtjev Zorke Janković Narodnom vijeću u Zagrebu od 16. 11. 1918. kojim traži da i žene budu članovi zakonodavnih tijela, te da imaju aktivno i pasivno pravo glasa. U njemu se kaže:

»(...) Nalazimo da veliki politički i socijalni prevrat u našoj zemlji ne trpi da itku to ostane u stranu potisnut. Uverena da taj slijajni preporod sa sobom nosi i jednakost, kako svim plenimena, tako i svakom čovjeku, bez razlike spola, ne razumem zašto se kod stvaranja naše nove države ne traži sudjelovanje žene. Zar tu smje, zar može još stajati polovina čovečanstva izvan bilo koje dužnosti državljanske, te bez svih prava? Protestujem protiv tomu što žene nisu pozvane na rad oko izgradnje nove slobodne države Srbia, Hrvata, Slovenaca. Zahtevam da žene postanu članovi zakonodavnog tela, da udu u Narodna vijeća, ta da im se podeli aktivno i pasivno pravo glasa.«

Zorka Janković – Velikovečka

Arhivski vjesnik, I tom, 1959/60, str. 128 – 129, dokument 105.

⁸ Navedeno prema: Bosa Cvetić, *Komunistička partija Jugoslavije i žensko pitanje*, Kultura, Beograd, 1960, str. 24.

⁹ Visina nadnice ženske radne snage kretala se od 45 do 75% u odnosu na visinu nadnice muške radne snage. Nav. pr. J. Kecman, nav. dj., str. 41 – 42.

¹⁰ Nav. pr. J. Kecman, nav. dj., str. 57.

¹¹ U prilog toj tvrdnji govori i činjenica da je prva sveobuhvatnija historiografska studija o borbi žene objelodanjeni tek 1978. (rad J. Kecman).

¹² Termin feminizam nije jedan od bibliografskih jedinica koje navodim ne definira. Jedino decidirano određenje nalazimo navedeno u programu Ženske stranke, koji pod pojmom feminizma razumije »kollektivno učešće ženskih biračkih masa u državnom životu«. (Nav. pr. J. Kecman, nav. dj. str. 193). U historiografskim radovima feministizam se određuje posredstvom spлетa konotacija koje impliciraju određene (uglavnom negativne) stavove prema tom pojmu, iako se sami zahtjevi koje feminističke organizacije iznose preklapaju se sa zahtjevima drugih građanskih, ali i klasnih organizacija.

¹³ Ovu su akciju pokrenuli redakcija lista »Žena danas« i beogradska Omladinska sekcija Ženskog pokreta.

¹⁴ Zanimljiv je podatak koji nalazimo i u općim pregledima međunarodnih organizacija poput International Council of Women i International Alliance of Women za period od 1920. do 1939, u kojima je Jugoslavija svrstana uz Španjolsku, Novi Zeland, Dansku, Australiju i Švedsku, u zemlje koje u tim organizacijama participiraju sa članstvom od 30.000 do 50.000 žena.

¹⁵ Edith F. Hurwitz, *The International Sisterhood*, str. 339. u: *Becoming Visible*, nav. dj.

¹⁶ Organizaciono pitanje protizlazi iz teorijskog zasnivanja problema položaja žene, te ču se stoga nijem baviti u zasebnom odjelu ovog pregleda.

¹⁷ Nav. pr. J. Kecman, nav. dj., str. 77.

¹⁸ Isto, str. 115.

¹⁹ »Jedna od dosadašnjih grešaka u radu naših organizacija, pa i prijašnjih rukovodstava, bila je nerazumevanje potrebe masovnog rada među ženama, kvalifikujući taj rad kao red sporedne važnosti za partiju i omladinu. Postojala su najnajaknadašnja shvatnjava o tom pitanju, kao npr.: da žene nisu za revolucionarnu borbu, da je besplodan rad među njima, da nisu konspirativne itd. Takvim shvatnjama često su neki naši odgovorniji drugovi nastojali da opravdaju svoj nerad među radnicama, a nekoj od njih bili su čak i mišljenja da se žene ne smiju uključiti u našu partiju i omladinu iz gore navedenih, naravno potpuno netačnih razloga.« Nav. pr. J. Kecman, nav. dj., str. 207.

²⁰ Njega CK-KPJ podnosi član Sreten Žučović. Nav. pr. J. Kecman, nav. dj., str. 210.

²¹ J. Kecman u više ravnateljstvu ističe:

»U štrajkačkom pokretu redovno su se isticali žene svojom borbenošću, iako ih je bilo malo organizovano u sindikalnim i partijskim organizacijama« (nav. dj., str. 258). Zbog čega su žene prisutne i u akcijama u kojima je u većoj mjeri izražen revolucionarni spontanitet, dok ih nema u okvirima organizacija koje, zbog ilegalnih uvjeta zahtjevaju maksimalni lični angažman? Taj je fenomen primjećen već u prvoj proleterskoj revoluciji. Čini se da je već Lav Trocki, anketirajući grupu moskovskih agitatora i propagatora i pišući brošuru »Pitanje o načinu života« 1923. u njegovim odgovorima ovdio tvrdokorosni patrjarhalnog modela odnosa među spolovima, koji može predstavljati, i doista predstavlja, kočnicu revolucionarne akcije i preobrazbe društva. Indikativni su odgovori na pitanja o porodičnom životu, te ču neke citirati: »Kada je muž u partiji, to znači da se na njajmanje ne trudi da pomogne svojoj porodici (on nema vremena, potpuno je zauzet poslovnima i višim ciljevima), a njegova žena radi kao tegleća stoka i još joj se prebacuje njen nekomunistički ponasanje koje ruši muževijugled.« Znamo i da slučajevi da su žene-komunisti morale da istupe iz partie jer su njihovi muževi od njih zahtevali da se vratre svom domu, kuhinji i njima samima. Žena je »ženturarta« za većinu radnika.« IKD

Lav Trocki, *Pitanje o načinu života*, Malo izdanje »Ideja«, Beograd, 1981, str. 127 – 128.

²² Iz referata na Savjetovanju rukovodećeg aktiva KPJ 9. juna 1939. u sredinu Tacen.

Josip Broz Tito, *Žene u revoluciji*, Svetlost, Sarajevo i dr. izdavači, Sarajevo, 1978, str. 34. Zanimljivo je (da li i likvidativno?) spomenuti relativizirajuće težine stava izraženog na navedenom savjetovanju da se radi o »najvažnijem organizacionom zadatku« KPJ u radu poput *Kronologija SKJ 1919 – 1969*. Potocki, Sentić, Sigetlija, Stvarnost, Zagreb, 1970, str. 94 – 95, u jedinicu »Zemaljsko savjetovanje KPJ« niti ne spominje ovu odliku.

²³ Vida Tomšić, Referat »O radu među ženama«, str. 2. Arhiv, Institut za historiju radničkog pokreta (u daljem tekstu AIHRPH), Zagreb, ZB-KOM-4/75-75a. (1940), X 12 – 23. Zagreb (original dokumenta nalazi se u Beogradu).

²⁴ Fašizam napada tekovine građanske demokracije za koje se te organizacije istom žele izboriti. Naciistički ideolog Ernest Krik bez oklošanja izjavljuje: »Kapitalistički sistem, koji je htio da izjednači polove, da ženi dā posao – pao je na ispit. Naciizam je uspostavio stare časne odnose: muškarac na poslu van kuće, žena na poslu u kući. (...) Feminizam je buržoaska perverzija, atak na prirođeni red stvari.«

Nav. pr. Maria Antonija Mačoki, *Žene i fašizam*, Treći program, Beograd, br. 33, 1977, str. 392. Na osnovi skupštini Društva »Ženski pokret«, održanoj u Zagrebu 19. maja 1925, sudionice su pokazale svijest o opasnostima koja fašizam predstavlja za ciljeve za koje se one bore. Rečeno je, pored ostalog:

»Treba pristati uz pokret, koji ide za ostvarenjem Pravde i Ljubavi u svijetu. Postigne li žena svoja prava, dobije li pravo glasa, treba je odgojiti onamo da se očuva onih metoda, koje danas upotrebljavaju muškarci. Treba ih odgojiti tako, da ne izaberu jednog Hindenburga ili Mussolinija, treba ih odgojiti, da ne privatre metode današnjeg parlamentarizma, koji je vrlo daleko od onoga, što bi trebao da bude.« (dr Milica Bogdanović) AIHRPH, grupa IV/3537 (1925).

pod kožom ribe

božica jelušić

GORA, TIRKIZ

Goru u kojoj gori tirkiz, pamtiš li? Tu se gornji svijet pretače u lake prikaze: brašnast klobuk glive na mjesecini, skrž, paprat, krhko sivo stablo sutorne sjene. Mijenja se mladak potopljen u biljne eliksire, čiste ljubavne otrove. I sve, po neprisutnom, ima tek jedno ime: Jednako.

Dolje još traje ljeto. Sjedimo na terasi. Dan je nov i nenačet. Sja pršašna na putu kojim će proći kiša. U šumi četinara, šišarka, padajući, reže tišinu na kriške. A ipak: vlas dima veže šumove za jučerašnje riječi, encijan modroljubičast u podočnjaku nositi zar može gospoda? Smije li? Premda, reclmo... Odjednom

tvoje ruka, dugoprsta se tvoja ruka podiže i u zraku raspršuje strelovit vodopad! Gle, s vrha gore, kažeš mi, kad se gleda, kamen ima blizanca! Zrak pomnožen sa brigom, krda brojeva tromo dišu u nizinskoj magli. Smisao, duh visine, je u tirkiznom oku.

A ris od glicerina, majestetična mačka Erosa koja se nećujo kreće kroz njegov pomicni i nepomični odraz, besmrtan je i jedan. Neponovljiv.

POD KOŽOM RIBE

I wish I were where S.P. stands Tamo! Tamo! U kuhinji iz kutije, u kataloškom raju! WADE porculan iz ormarića cilincje joj na uho svoje hermetičke napjeve. Ona zna! Ona zna! Ona zna! Zaželi i sačinili precizan opis užasa, zapiše: »Zaudara na izgorjelo meso.«

Sadašnja kuća prizemna je i niska. Pucketava. Vatra, koja podgrjava blitvu u vatrostalnoj posudi, znala je, sigurno, boljih vremena: nekada visio je na zidu ljevoruk crtež ribe i svijet je – Gospode, savršen kao oči! – stao pod njenom kožu. Učinili smo nešto, presudno. Ne pamtim više: Kako se ulazio pod to ljkavku površ? Kako sanjalo u andeoskom perju?

U mreži krivih znakova: šutim. Toplo i hladno stalno mijenjaju košulje. Sve rublje nosi monogram drugoga roda. Naš je konac. Ali (bez naocača) ne prepoznajem vez. Izgubljena medju posuđem, poput kuhinjske krpe, sada se natapnem vlagom i vonjem obroka. Vraćam se uspomeni: da je san, čista ikra, jednom bio okrugao! Što me ljubilo, što sam ljubila, bez uglova je bilo i bez bridova! Lagano kao plin. Kao smrt: posvudašnje.

Riba, međutim, sporu sutoru prikaza, čiji se oblik puni staklenom vunom, govori: »Ptico i kriticu, gledaj kroz leću vode! Prožvači čvrstu stupancu, mračno lžmedu. Izdrži. Gutaj pravilno. Žvakati/gutati znači: biti u svome tijelu. Dijeliti. Uskraćivati. Moći željeti istinu.«

Željeti istinu ne znači suvišno se gubiti u detaljima. . .

Aluzija na ANON-ov stih: *I wish I were where Helen lies . . . etc*